

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНО- ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

О.В.Яценко, кандидат економічних наук, доцент
Черкаський державний технологічний університет

У статті проведено дослідження інноваційно-інвестиційної діяльності в зарубіжних країнах. Розглянуто шляхи удосконалення інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств.

Ключові слова: державне регулювання, соціально-економічний розвиток, інвестиційна підтримка.

На сучасному етапі розвитку нашої країни тільки інноваційно-орієнтована економіка здатна забезпечити випереджаючі темпи зростання. З огляду на сказане, актуальними питаннями економічної політики держави є структурна перебудова і модернізація промисловості та розвиток інноваційної моделі економічного зростання.

Провідну роль інвестиційно-інноваційної діяльності у соціально-економічному розвитку регіону підтверджує досвід зарубіжних країн. Так, відома Силіконова долина (США), до складу якої входить Стенфордський університет, що складається з тридцяти інститутів, центрів, лабораторій, власних промислових підприємств і підприємств великих корпорацій, здатна проводити наукові дослідження з будь-якої тематики. Вона, зокрема, забезпечує 20% світового виробництва обчислювальної техніки, комп'ютерів та електронних компонентів, виконує замовлення за військово-космічними програмами федерального уряду тощо. Іншим прикладом регіонального науково-промислового комплексу в США є науково-промисловий комплекс штату Массачусетс, де розташовано 780 промислових, 100 університетських, 20 державних лабораторій, які щорічно виконують досліджень і розробок на 1 млрд дол. США.

У розвинених країнах система інвестиційної підтримки інноваційної діяльності характеризується наявністю множинності джерел надходження коштів. Ці джерела можна класифікувати таким чином:

- державні інвестиції в інноваційний розвиток з державного і муніципального бюджетів. Наприклад, у США ієрархія джерел фінансування нововведень включає: бюджет федерального уряду, що відіграє головну роль у бюджетних джерелах фінансування; бюджет уряду штату (округу), що має особливе значення для університетської науки – майже 40% усіх коштів, які надходять університетам на модернізацію їхнього наукового-дослідного устаткування, припадає на це джерело; бюджет муніципальної влади, використовуваний, насамперед, для фінансування досліджень галузі вивчення проблем освіти, охорони здоров'я й охорони навколишнього середовища, бюджет тауншипів (місцевих, так званих «самоврядних громад» у невеликих населених пунктах сільського типу), який не впливає суттєво на загальні показники;
- приватний бізнес, головним чином, промислові фірми і корпорації (фінансування інновацій відбувається за рахунок власних коштів);
- вищі навчальні заклади, до яких належать приватні й державні університети, коледжі, вищі технічні училища;
- некомерційні організації (безприбутковий сектор) – установи, що не ставлять собі за мету одержання прибутку;
- іноземний капітал.

Важливо відзначити, що питома вага джерел інвестування інновацій у різних країнах неоднакова, проте основними є два – держава і приватний бізнес. Американська статистика наводить також і цікаві дані про те, як розподіляються витрати окремих виконавців робіт за видами дослідної діяльності (табл.).

Розподіл витрат відповідно до виконавців і видів дослідної діяльності в США у 2007 році

Виконавці	Види робіт					
	фундаментальні дослідження		прикладні дослідження		розробки	
	млн дол.	%	млн дол.	%	млн дол.	%
Державні лабораторії	1961	14,8	3148	13,5	7889	11,1
Промислові фірми	2600	19,7	14958	64,1	58776	82,9
Університети та коледжі	6377	48,2	2527	11,0	555	0,8
Некомерційні організації	2284	17,3	2646	11,4	3696	5,2
Разом	13222	12,3	23324	21,7	70916	66,0

У вище зазначеній таблиці показано, що в проведенні фундаментальних досліджень головна роль належить університетам, через які реалізується майже половина усіх витрат. Друга половина досить рівномірно розподіляється серед інших виконавців, у числі яких немає академічних наукових організацій.

Форми державної підтримки інвестиційно-інноваційного розвитку різноманітні. У різних країнах використовуються певні форми підтримки досліджень і розробок, такі як знижки з податку, тарифні й нетарифні бар'єри, державні закупівлі, позики і субсидії. Наприклад, у Великобританії інструменти урядової політики варіюються від 100% звільнення від податку витрат на дослідження і розробки до надання ризикового фінансування (контракти і передвиробничі замовлення з покриттям частини витрат чи субсидій (грантів)).

Угорська економіка є відкритою для іноземних інвестицій, а діяльність зарубіжних інвесторів дозволена майже у всіх її сферах. Іноземні інвестиції в Угорщині вкладаються, як правило, в одну із чотирьох форм: заснування нової компанії; створення спільного підприємства; купівля компанії, що приватизується; придбання додатково емітованих акцій вже існуючого підприємства.

Частка іноземних акціонерів у статутному капіталі угорської компанії може становити до 100%, за винятком компаній, що входять у перелік стратегічних.

В Угорщині інвесторам також можуть надаватися різні неподаткові пільги у формі грантів безвідсоткових кредитів і субсидій в індивідуальному порядку за результатами детального розгляду інвестиційних проектів. Угорське агентство з розвитку інвестицій і торгівлі може надавати інвесторам інформаційну та іншу підтримку.

Отже, особливостями регулювання інвестиційної діяльності в Угорщині є: спрощення процедур реєстрації юридичних осіб, системи одержання необхідних дозволів регулюючих національних органів для здійснення інвестицій; надання неподаткових пільг, зокрема для розвитку депресивних територій, підвищення кваліфікації трудових ресурсів, захисту навколишнього середовища.

Найбільш інвестиційно-привабливою країною серед нових членів Європейського Союзу є Польща. Всього за останні 16 років іноземні інвестори вклали в польську економіку понад 84 млрд дол. США, що в десять разів більше, ніж обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну за цей період. Залучення таких обсягів іноземних інвестицій Польщі вдалося шляхом «маркетингового просування» країни в цілому, тобто створення позитивного іміджу країни і протягом десяти років виведення Польщі до так званих «фірмових країн» (Branded countries).

Заслуговує на увагу також система фінансової підтримки інвестицій в Польщі. Для її одержання інвестиції повинні відповідати одній з перелічених нижче вимог: обсяг нових інвестицій повинен перевищувати 10 млн євро; обсяг інвестицій у розвиток і модернізацію існуючого бізнесу повинен перевищувати 500 тис. євро, повинно бути створено 100 або більше робочих місць (50 робочих місць для інвестицій в пріоритетні регіони) протягом хоча б п'яти років; інвестиції повинні забезпечувати впровадження нових технологій, що дозволяють виготовляти сучасні і конкурентоспроможні товари чи послуги.

Прикладом гнучкої політики регулювання діяльності іноземних інвесторів слугує Китай. Високі темпи економічного зростання Китаю забезпечуються трьома головними чинниками: інвестиціями, внутрішнім попитом і експортом. При цьому перший чинник забезпечує 1,5-2% економічного зростання на рік. Китайський досвід показує, що вирішальну роль в залученні іноземних інвестицій в країну відіграють такі чинники: наявність єдиної довготермінової стратегії, що комплексно визначає конкретні настанови й орієнтири стійкого соціально-економічного розвитку; незмінність політичного курсу і стабільність загальної соціально-політичної ситуації в країні; відкритість зовнішньому світу при твердому відстоюванні кінцевих і особливо перспективних національних інтересів; застосування конкретних інструментів політики від часткових експериментів до широкого впровадження.

Головною організацією, що супроводжує іноземні інвестиції в Австрії, є Австрійська бізнес-агенція, яка здійснює свою діяльність під егідою Федерального міністерства економіки та праці Австрії. Основне завдання агенції - це надання безкоштовних послуг іноземним інвесторам, які прагнуть працювати в пріоритетних галузях австрійської промисловості та сільського господарства. Перелік послуг Агенції охоплює як надання загальноекономічної інформації про умови підприємницької діяльності в Австрії, так і специфічних консультацій під час вибору інвестором місця, галузі інвестування, включаючи допомогу у виконанні формальностей в оформленні необхідних документів. Серед пріоритетних завдань агенції необхідно відзначити пропаганду переваг Австрії для вкладення іноземного капіталу, розповсюдження необхідної інформації про економічні, політичні та правові умови діяльності іноземного капіталу, допомогу у встановленні необхідних контактів між інвестором та австрійськими підприємствами, установами, надання консультативних послуг щодо вибору місця для впровадження проекту, оцінка ефективності затрат, вибору галузі тощо.

З метою підтримки вкладення іспанськими компаніями своїх коштів за кордон у країні діє програма фінансування великих іспанських інвестицій за кордоном (PROINVEEX) та програма підтримки іспанських зовнішніх інвестицій (ICEX). Згідно з цими програмами іспанським інвесторам надаються кредити та гарантії, з також фінансова підтримка для покриття фінансових ризиків. Крім того, у країні створено фонд COFIDES, метою діяльності якого є фінансова підтримка іспанських інвесторів за кордоном.

Щоб подолати різницю у розвитку земель, у Німеччині було створено систему стимулювання інвестиційної діяльності. Держава запропонувала у зв'язку з цим переважно такі стимулюючі інструменти, які, з одного боку, базувалися на скороченні податкових надходжень, а з другого – не вимагали суттєвих бюджетних витрат. До таких інструментів насамперед слід віднести особливості механізму амортизації. Так, поряд із стандартними амортизаційними відрахуваннями іноземним інвесторам надано право списання протягом першого року інвестицій на придбання або виробництво основних засобів. Крім цього, під інвестування в основні засоби видаються банківські кредити із зниженою відсотковою ставкою. Під 35% загального обсягу інвестицій у країні здійснювалися різного роду інвестиційні доплати. Держава також компенсувала до 23% витрат на будівництво, розширення виробничих потужностей і проведення раціоналізації або структурної перебудови підприємств. Пільгами однаковою мірою можуть користуватися як іноземні, так і вітчизняні інвестори.

Швейцарія є одним із провідних інвесторів у світі. За ініціативою Державного секретаріату економіки у 1997 році було створено Швейцарську організацію сприяння інвестиціям. Головна мета її створення - сприяння ефективній реалізації інвестиційних проектів відповідно до угод між швейцарськими підприємствами та їхніми партнерами в країнах, що розвиваються, і з перехідною економікою. Організація приділяє велику увагу трансфертам нових технологічних розробок.

Сприятливе внутрішнє і зовнішнє середовище для появи інновацій створюється за допомогою інструментів стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності. Значення і сфера застосування їх в різних країнах суттєво різняться. Найсильніші регулятивні інструменти на рівні регіонів функціонують в Індії, Сінгапурі та Ірландії.

Протягом останніх років уряд Індії, з метою поживлення інвестицій в інновації, впровадив кілька змін у системі оподаткування. Однією з найважливіших змін було вилучення з прибуткового податку доходів з експорту програмного забезпечення, а також звільнення програмного забезпечення і пов'язаних послуг з податку від продажу.

У 1992 р. уряд Індії прийняв рішення про зменшення обмежень щодо функціонування позабіржового ринку. Таке рішення дало змогу створення венчурних фондів і стимулювало приплив фінансових ресурсів з-за кордону, тому підвищило можливості використання такого механізму фінансування інноваційної діяльності, особливо малими та середніми підприємствами.

Ключову роль у стимулюванні використання інновацій відіграє в Ірландії податкова система. Економічна політика Ірландії акцентує увагу на розвитку високих технологій. Тому підприємства, які займаються інноваційною діяльністю, платять дуже низький прибутковий податок величиною 10%.

Завдання у сфері стимулювання інновацій і трансферу нових технологій в Японії розділені між владою і приватним сектором. Зобов'язує засада поділу вкладу в пропорції 20% влада і 80% приватний сектор. Проблематикою впровадження інновацій займається Департамент прикладних наук, технологій і охорони середовища Міністерства економіки, торгівлі і промисловості (Ministry of Economy, Trade and Industry - METI), створеного в 2000 р. на базі Міністерства міжнародної торгівлі і промисловості. Міністерство підтримує фундаментальні, прикладні дослідження, а також інфраструктуру для функціонування дослідницької діяльності, наприклад стандартизацію мір і ваг.

Політику підтримки інвестиційно-інноваційної діяльності в Сінгапурі започаткували наприкінці 70-х років, коли було впроваджено перший в історії план технологічного розвитку. Одним з перших великих проєктів у рамках цього плану було створення під кінець 70-х років Парку науки (Singapore Science Park). Наприкінці 90-х років у Парку діяло близько 100 фірм, в яких працювало понад 5000 інженерів, техніків і науковців з різних сфер. У Парку процвітають такі галузі, як: інформаційна технологія, електроніка, хімія, інженерія матеріалів, біотехнологія. В Парку функціонують урядові агенції, які займаються дослідженнями і розвитком. Під час другого етапу розвитку до 2001 р. були створені Центр інновацій та Центр технічної допомоги, завданням яких є надання допомоги новоствореним інноваційним фірмам.

Таким чином, як показує досвід Японії, США, Сінгапуру, розвиток інвестиційно-інноваційного сектора економіки на регіональному рівні виникає із створенням необхідної інноваційної інфраструктури для успішного функціонування підприємств. При цьому основними джерелами фінансування інноваційної діяльності в розвинених країнах є бюджетні кошти і власні фінансові ресурси компаній.

Узагальнюючи досвід зарубіжних країн, можна стверджувати, що Україна на сучасному етапі розвитку національної економіки повинна керуватися такими перспективними напрямками регулювання інвестиційно-інноваційної політики:

1) структурна перебудова національної економіки, розвиток інфраструктури з використанням інноваційних проєктів, реконструкція і створення нових екологічно чистих виробництв;

2) залучення інвестицій у галузі, які сприятимуть розширенню конкурентного середовища, розвитку приватизації і підприємства;

3) вибіркоче інвестування і державна підтримка виробництв, які потребують оновлення основних фондів та мають

значний інноваційний потенціал, за допомогою якого можна здійснювати нарощування обсягів виробництва;

4) використання інноваційних стратегічних технологій маркетингового спрямування, зокрема маркетингового «прориву» країни;

5) формування єдиної довготермінової стратегії, що комплексно визначатиме конкретні орієнтири стійкого соціально-економічного розвитку України.

Отже, на основі розглянутих теоретичних аспектів інвестиційно-інноваційної діяльності можна зробити такі висновки:

- на сучасному етапі інвестиційно-інноваційна діяльність активно сприяє швидкому соціально-економічному розвитку регіону та держави, забезпечує економічну стабільність, незалежність і дозволяє в умовах глобалізації бути на світовій арені конкурентоспроможним і рівноправним партнером;
- в Україні кількість нормативних актів з правового забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності є більш-менш достатньою, проте їх не підкріплено фінансами, методиками та інформацією;
- головною причиною низької інноваційної активності підприємств слід визнати відсутність високопродуктивної інноваційної діяльності.